

М. Бажан на перший план виводить чорний колір, який аперцептує сумну трагічну воєнну дійсність. У другій частині твору на протиположності йому з'являються світлі барви (*ясна зоря, сонце світлочолє*). Тоді як І. Драч реалізує опозицію чорного та червоного кольорів, віддаючи перевагу останньому. Семантику червоного кольору втілюють такі контекстуальні лексичні та лексико-морфологічні повтори, як: *вогневіло – вогневіли, огняна – вогненне – багряне – вогнеквіте*.

Отже, декодування віршових текстів «Клич» М. Бажана та «Київське небо» І. Драча засвідчує, що їх можна розглядати як організовані цілісні поетичні системи, побудовані за власними законами. Аналіз дієслівних повторів, підсиленних іншими, специфіки їх уживання дав змогу простежити, як письменники, використовуючи ті чи інші стилістичні засоби, досягають експресивної напруги та динамізму, будують композиційно-сюжетну лінію, що в сукупності визначає ідіостиль письменника.

Література:

1. Бажан М. П. Політ крізь бурю: Вибрані твори / М. П. Бажан; вст. сл. І. Дзюби. – К. : Криниця, 2002. – 608 с. – (Сер. «Бібліотека Шевченківського комітету»).
2. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования / И. Р. Гальперин. – М. : Наука, 1981. – 140 с.
3. Драч І. Анатомія блискавки: поезія. проза / І. Драч – Харків : Фоліо, 2002. – 509 с.
4. Лотман Ю. М. Анализ поэтического текста. Структура стиха / Ю. М. Лотман. – Л. : Просвещение, 1972. – 272 с.
5. Мойсієнко А. К. Слово в аперцепційній системі поетичного тексту. Декодування Шевченкового вірша / А. К. Мойсієнко. – К. : Сталь, 2006. – 304 с. 6. Суховай Д. Семантичний аналіз тексту «Апрельские иды»: Електр. ресурс. Режим доступу до статті : <http://www.lenin.rinet.ru/Friends/Suhove/Str-2.html> |.

УДК 811.111'373

Г. В. Онищак,

ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м. Ужгород

ОСОБЛИВОСТІ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОЇ ГРУПИ ІМЕННИКІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЗЛА В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

У статті проведено аналіз особливостей лексико-семантичної групи іменників на позначення зла в сучасній англійській мові. Виділено їхні суттєві кількісні та якісні характеристики за методикою формалізованого аналізу лексичної семантики.

Ключові слова: лексико-семантична група, формалізований аналіз, кількісні та якісні характеристики, лексична семантика.

ОСОБЕННОСТИ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКОЙ ГРУППЫ ИМЁН СУЩЕСТВИТЕЛЬНЫХ, ОБОЗНАЧАЮЩИХ ЗЛО В СОВРЕМЕННОМ АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ

В статье проведён анализ особенностей лексико-семантической группы имён существительных, обозначающих зло в современном английском языке. Выделены их существенные количественные и качественные характеристики по методике формализованного анализа лексической семантики.

Ключевые слова: лексико-семантическая группа, формализованный анализ, количественные и качественные характеристики, лексическая семантика.

PECULIARITIES OF THE LEXICO-SEMANTIC GROUP OF NOUNS DENOTING EVIL IN MODERN ENGLISH

The article deals with the study of the lexico-semantic group of nouns denoting evil and its peculiarities in modern English. Their essential quantitative and qualitative characteristics have been singled out on the basis of the formalized analysis of lexical semantics.

The lexico-semantic group of nouns denoting evil in modern English is of complex and multicomponential structure. The order and organization of nouns in the lexical stock under study is hierarchical. The latter is divided into the following groups: lexical units with the highest, middle, low degrees of polysemy and monosemantic words. The biggest part of the lexis denoting evil in English is characterized by the words with the low degree of polysemy. The semantics of these units contains the information on what confronts moral and social norms and laws, human emotions of people overcome by mischief and distress, external factors that influence the realization of evil, religious and mythological notions concerning the essence of evil.

The analysis made has shown that the lexical units denoting evil occupy an important place within the lexical system of the English language. They represent moral, subjective psychological, religious and philosophical together with pragmatic characteristics, which find their reflection in the consciousness of English language bearers.

Key words: lexico-semantic group, formalized analysis, quantitative and qualitative characteristics, lexical semantics.

Усі слова в мові взаємопов'язані і виступають складовими її номінативної системи, котра представлена ієрархією взаємопідпорядкованих компонентів. Установлення системних відношень у межах лексичної системи залишається важливим завданням сучасних лінгвістичних досліджень. Зіставлення слів у межах одного лексичного об'єднання привертає чималу увагу лексикологів та семасіологів, оскільки сприяє повнішому й адекватному тлумаченню семантики окремих лексичних одиниць. Необхідним попереднім етапом для вивчення лексичного складу мови, а також особливостей його системної організації і закономірностей, за якими він функціонує в мовній системі, є дослідження різних лексико-семантичних парадигм – синонімічних рядів, лексико-семантичних груп (далі ЛСГ), семантичних полів тощо.

Метою статті є виявлення лексико-семантичних особливостей ЛСГ «evil»(зло) в сучасній англійській мові.

Поставлена мета передбачає вирішення наступних **завдань**:

- виділити лексичні одиниці на позначення **зла**;
- розкрити їхні семантичні особливості;
- описати специфіку прояву **зла** в сучасній англійській мові.

Перші спроби визначення ЛСГ простежуються в 50-ті роки ХХ століття в працях О. М. Трубацова, П. Я. Черних, Г. А. Уфимцевої та ін. Особливий інтерес лінгвістів зосереджено на питанні відмежування ЛСГ від тематичних груп і рядів (Ф. П. Філін, М. Ф. Алефіренко, Г. А. Уфимцева).

Так, Г. А. Уфимцева вводить визначення ЛСГ як головного виду лексико-семантичних підсистем або систем [6, с. 44]. При визначенні лексико-семантичної групи вона бере до уваги положення про те, що слова будь-якої мови, перебуваючи

між собою у різних смислових зв'язках і лексико-граматичних відношеннях, утворюють цілісну систему. При цьому слово як основна одиниця мови володіє самостійним лексичним значенням і зв'язок окремого значення слова з семантичною системою мови здійснюється за допомогою внутрішньо поєднаних різноманітних предметно-смислових і експресивно-синонімічних словесних груп [5, с. 132].

Природа та характер ЛСГ розкриваються саме в її парадигматичній організації. Традиційно до складу ЛСГ входять слова однієї частини мови, які відзначаються спільністю однієї з дескриптивних ознак їхнього значення (найчастіше видо-родової) і можуть протиставлятися за іншими ознаками. Як зазначає Е. В. Кузнецова, парадигматичні відношення між словами на лексико-семантичному рівні проявляються перш за все в тому, що «кожна одиниця однієї ЛСГ за тими диференційними ознаками, які є типовими для неї, співвідноситься з іншими одиницями, і таким чином входить у більш часткові семантичні об'єднання (підгрупи, підпарадигми)» [2, с. 83].

Серед характерних ознак ЛСГ Б. А. Серебренніков виділяє наступні:

- постійний семантичний контекст, специфічний для кожного значення;
- визначені моделі поєднуваності;
- зв'язки між словами в мікросистемах. Окремі ланки мікросистеми в семантичному плані можуть дотикатися до окремих ланок інших мікросистем;
- в складі ЛСГ може бути виділено центральне слово як таке, що має найбільшу кількість значень [4, с. 281].

Ф. П. Філін користується терміном «лексико-семантична група» для позначення словесних семантичних полів. Під ЛСГ учений має на увазі «лексичні об'єднання слів з однорідними, співставними значеннями», які являють собою «специфічні явища мови, що обумовлені ходом її історичного розвитку» [8, с. 537–538]. До них він відносить синоніми, антоніми, родо-видові відношення, тематичні класи і ряди. Ф. П. Філін розглядає поняття «тематична» і «лексико-семантична» групи, але чіткого розмежування між ними не подає. Він стверджує, що в тематичних групах все залежить від того, які ознаки об'єднують слова в класифікацію. Аналізуючи особливості вживання тематичних і лексико-семантичних груп у мові, Ф. П. Філін виділяє спільне й відмінне в них: спільне – те, що слова, які входять до складу цих груп, відображають пізнання об'єктивної дійсності, відмінне – ЛСГ слів є продуктом законів і закономірностей розвитку лексичної семантики мови, тоді як склад тематичних груп слів залежить тільки від рівня знань того чи іншого народу, від умінь класифікувати явища дійсності.

В основі класифікації Ф. П. Філіна лежать відношення між словами, що поєднані в групи. ЛСГ слів являють собою внутрішнє специфічне явище, зумовлене історичним розвитком мови, їхні компоненти не підлягають класифікації без руйнування існуючих між ними відношень. Синонімічні та антонімічні відношення – важливі типи семантичних зв'язків слів у ЛСГ. До тематичних груп відносять групи слів, які об'єднані однією і тією ж типовою ситуацією, темою, для них не є обов'язковою наявність спільної теми. ЛСГ та тематичні групи можуть пересікатися або повністю збігатися. Критерії виділення тематичних груп лежать поза мовою і пов'язані з класифікацією самих реалій дійсності.

Цікавою є точка зору Алефіренко М. Ф. щодо розмежування ЛСГ та тематичних груп. Лексико-семантична група може бути частиною тематичної групи, яка є сукупністю ЛСГ, що пов'язані спільною тематикою. Тематична група ґрунтується на лексико-семантичних зв'язках і на класифікації самих предметів та явищ [1, с. 41], а ЛСГ є продуктом законів та закономірностей розвитку лексичної семантики мови. ЛСГ – це структурно організоване об'єднання слів однієї частини мови на базі єдиного достатньо спільного семантичного компонента, який міститься у значеннях цих слів [1, с. 87]. У тематичній групі слова об'єднуються на основі логічних та понятійних зв'язків, а в лексико-семантичній – смислових, які встановлюють відношення синонімії, антонімії тощо.

У роботі вважаємо, що ЛСГ – це лексичне об'єднання, де слова групуються на основі інтегральної теми, а набір диференційних сем є специфічним для кожної ЛСГ.

Для вибору матеріалу та проведення дослідження семантичних особливостей лексико-семантичної групи **зло** в сучасній англійській мові використовуємо методику формалізованого аналізу лексичної семантики й формальний, суто мовний критерій – віднесеність слів, які аналізуються, до однієї частини мови – іменника, запропоновану професором М. П. Фабіан при дослідженні етикетної лексики в українській, англійській та угорській мовах [7, с. 19]. Семантичні відношення між словами представляємо у вигляді матриці, яку розглядаємо як метамову для опису досліджуваних об'єктів аналізу. Ця модель фіксує семантичні зв'язки між лексичними одиницями на позначення **зла** у вигляді стовпчиків та рядків однакової довжини, де знаком (♦) представлено співвідношення слів та їхніх значень. У ній однаково важливими є як заповнені, так і незаповнені ділянки.

Матеріалом дослідження слугували лексичні одиниці (іменники), які містять експліцитні та імпліцитні вказівки на форми, основні характеристики і прояви **зла**, зібрані шляхом суцільного аналізу Великого Оксфордського словника в 12-ти томах. Таким чином, нами відібрано 763 лексичні одиниці, які містять 1173 теми у формулах своїх тлумачень. За кількісним критерієм досліджувана лексика ділиться на п'ять груп: від слів з найвищим ступенем полісемії до моносемічних.

До першої відносимо слова з найвищим ступенем полісемії – 61 лексична одиниця (8 % мовного матеріалу), у формулах тлумачення яких виділяємо найбільшу кількість сем (42-20). Маніфестуючи домінуючу семантику, вони є втіленням максимальної концентрації ознак форм та засобів прояву **зла**. Останнє носії англійської мови визначають як те, що протилежне **доброму**, а саме щось погане, лихе (*trouble, villainy, wrong, mischief*), лиху пригоду, нещасний випадок, трагічну подію (*turn, countenance, adventure, fortune, venture, lot*), шкоду, смерть, загибель, крах (*loss, death, ruin, spoil*), провину, порушення закону, злочин (*fault, error, offence, corruption, breach, trick*). До досліджуваної групи належать іменники, які пов'язані з емоційною сферою людини: *rage, passion, interest, pride, grief, resentment, outrage, shame, strain, confusion, apprehension, stress, pity*. Слова *spirit, ghost, Devil* описують символічність **зла**, а саме об'єктивування релігійних уявлень у вигляді нерозгорнутих знаків, символів, образів.

До другої групи (203 слова) відносимо слова із середнім ступенем полісемії, куди входять іменники із кількістю сем 19-11 – (26,6 %). Семантика переважної більшості лексем цієї групи розкриває негативні моральні якості (*foulness, lowness, meanness, vanity, nastiness, wantonness, insolence, roughness, fierceness, unkindness, cruelty, evilness, bestiality, vileness*), оцінку почуттів, які передають безпосереднє відношення людини до об'єктивної дійсності (*reproach, reproof, envy, sorrow, ruth, shock, pain, alarm, fear, jealousy, wrath, fury, displeasure, suffering, guilt, horror, abomination, sufferance, awe, contention, disgust, torment, remorse, discomfort, distress, sadness, anger, embarrassment, burden*). Поряд із лексичними одиницями, що передають семантику внутрішнього світу людини, у досліджуваній групі знаходимо й слова, які вказують на її фізичний стан (*disease, injury, illness, wound, cholera*). **Зло** виникає в результаті збігу обставин або наперед визначеної долі (*accident, contingency, case, destiny, fate, doom, chance, event, luck, casualty, fatality, hap, tragedy*), які не завжди відповідають особистим очікуванням чи уявленням людини.

Слова досліджуваної групи передають повсякденне життя і діяльність індивіда, суспільні дії, вчинки, ставлення до інших людей (*need, scarcity, necessity, poverty, inconvenience, success, stain, fame, censure, failure, slander, strife, feat, fraud, fight, cheat, abuse, violence, torture, war, battle, discord, tyranny, attack, terror, persecution, plunder, iniquity, depravation, disorder, malice, trial, scrape, danger, vice, woe, wile, mess, opposition, objection, difficulty, hardship, perplexity, penalty, prejudice*). Іменники *hell, doom, providence, curse* передають поняття, які стосуються сфери духовних цінностей людини, а лексеми *snake, desert, hole* метафорично представляють зло через образи тварин та об'єктів навколишнього світу.

Третю групу складають 275 іменників (36 %) із низьким ступенем полісемії (10-6 сем). Досліджувані слова позначають: а) події, які мають суспільний характер (*disturbance, destruction, dispute, terrorism, provocation, combat, assault, punishment, revolt, rebellion, vengeance, slavery, revenge, debate, problem, drawback*); б) щось ганебне у діях і мотивах людей та явищах соціальної дійсності (*rape, robbery, forfeiture, feud, bribery, murder, misdemeanour, trespass, prostitution, treason, lie, bribe, blasphemy, wrong-doing, delinquency, abortion, treachery, misconduct, crime, perjury, theft, deception, indecorum, immorality, transgression*); в) емоції та почуття (*worry, insult, dishonour, dread, discontent, repugnance, despair, aversion, scare, disappointment, martyrdom, antipathy, agony, regret, revulsion, hatred, dread, scorn, contempt, fright, irritation, repulsion, anxiety*); г) все те, що перешкоджає добру, заваду людині творити добро (*evil, misery, plight, wickedness, vexation, affliction, infliction, ill will, sickness, malady, contumely, jeopardy, hurt, hazard, risk, damage, harm, impediment, obstacle*); д) особу та негативні риси її характеру (*fiend, enemy, foe, barbarity, weakness, badness, frailty, intolerance, vainglory, rudeness, baseness, savagery, impudence, greediness*); е) непередбачувані ситуації та події (*incident, catastrophe, mischance, disaster*) і є) релігійно-філософські поняття (*monster, sin, darkness, demon, omen*).

Четверта група нараховує 205 іменників (26,9 %) із низьким ступенем полісемії, у формулах тлумачень яких виділяємо 5-2 семи. Семантика досліджуваних лексичних одиниць розкриває антропоцентричний характер зла, оскільки передає особу, яка нехтує особистою відповідальністю за поведінку своїх вчинків та мотивів (*sinner*), дії, що суперечать нормам, прийнятим у суспільстві (*misdoing, trickery, adultery, burglary, suicide, misdeed, betrayal, manslaughter, assassination, killing, hoax, conflict, collision, misanthropy*), поведінку у відносинах з людьми (*cruelness, egotism, ferocity, abominableness, loathing, mistrust, hostility, aggression*), емоційну сферу особи (*hate, panic, frustration, anguish*), щось погане, лихе, яке трапляється у житті (*detriment, malevolence, calumny, mishap, misfortune, accidance, humiliation, abasement*). Слова *cancer, guile, bug, Satan, irreligion, doomsday, hoodoo, atheism, goblin* передають релігійні та міфологічні уявлення про сутність зла та духовність, які пов'язані передовсім зі спрямованістю думок, слів і дій людини.

П'ята група представлена 19 моносемічними одиницями (2,5 %), які характеризують зло як втілення сатани, диявола (*Nick*), особи, що здійснює підлі та ганебні вчинки (*evil-doer, badmash*), низької, огидної людини (*vile*), неуспішне закінчення чого-небудь (*non-success*), поганий вплив на когось (*mal-influence*), здійснення протизаконних дій (*damagement, evil-doing, arson, bribing, pettyfoggery, mal-government, mismanagement, defaulting*), біль (*ache*), хворобу (*scrofula*), шкоду (*harmfulness*), гнів, лють, жорстокість (*savageness, ire*), неправильне судження (*misjudgement*), невіру (*misfaith*), людиноїдство (*cannibalism*).

Таким чином, ЛСГ **зло** в сучасній англійській мові – це структурно складне та багатоконпонентне утворення. Найчисельнішими в досліджуваній ЛСГ є групи слів із низьким ступенем полісемії (62,9 %), які містять указівки на те, що протилежне моральним та суспільним законам; зневагу до загальнолюдських цінностей; емоції, які переполюють людину, що завдала лиха, біди; сприяння зовнішніх факторів для реалізації **зла**.

Проведений лексико-семантичний аналіз слів на позначення **зла** в сучасній англійській мові показав, що **зло** включає в себе моральні, суб'єктивно-психологічні, релігійно-філософські та прагматичні характеристики, які знаходять своє відображення у свідомості носіїв англійської мови. Моральна складова цього поняття визначає його місце в сучасній ціннісній картині світу, де воно виступає загальнолюдською антиціллю, яка в сучасну епоху активізується у зв'язку зі зміною культурно-національних, релігійних та політичних чинників. Суб'єктивно-психологічна характеристика **зла** виражається в оцінці почуттів і ставленні людини до того, що є **злом**. Виступаючи безпосереднім відображенням діяльності суб'єкта, воно формується не тільки під впливом процесів узагальнення інформації про сприйняття дійсності, але і внаслідок чуттєвого досвіду. Релігійно-філософські та прагматичні характеристики на позначення **зла** розкриваються через відхилення від загальних моральних норм, егоцентризм, ганебне у вчинках людей, їхній поведінці, відхилення від Божественного веління, «соціальне зло», злodianня, шкоду, паскудство, усілякі пакості, небажання допомагати іншим тощо.

Перспективи подальшого дослідження полягають у детальнішому лексико-семантичному аналізі дотичних до лексем на позначення **зла** слів у сучасній англійській мові.

Література:

1. Алефиренко Н. Ф. Теория языка. Вводный курс: [Учеб. пособие для студ. филол. спец. высш. учеб. заведений] / Н. Ф. Алефиренко. – М. : Изд. центр «Академия», 2004. – 368 с.
2. Кузнецова Э. В. Части речи и лексико-семантические группы слов / Э. В. Кузнецова // Вопросы языкознания. – М. : Изд-во «Наука», 1975. – № 5. – С. 78–86.
3. Медникова Э. М. Значение слова и методы его описания: на материале современного английского языка / Э. М. Медникова. – М. : Изд-во ЛКИ, 2010. – 208 с.
4. Серебренников Б.А. Общее языкознание / Б. А. Серебренников. – М., 2005. – 597 с.
5. Уфимцева А. А. Опыт изучения лексики как системы (на материале англ. языка) / А. А. Уфимцева. – М. : КомКнига, 2010. – 288 с.
6. Уфимцева А. А. Слово в лексико-семантической системе языка / А. А. Уфимцева. – М., 1968. – 272 с.
7. Фабіан М. П. Етикетна лексика в українській, англійській та угорській мовах : [монографія] / Мирослава Петрівна Фабіан. – Ужгород: Інформаційно-видавниче агенство «ІВА», 1998. – 255 с.
8. Филін Ф. П. Очерки по теории языкознания / Ф. П. Филін. – М. : «Наука», 1982. – 336 с.
9. Oxford English Dictionary: in 12 vol. / [chief ed. James Murray]. – London : Oxford University Press, 1963.